

Konferens – alkoholforskning
Skarpö 30-31 augusti

Närvarande styrelseledamöter: Mathias Hallberg

Närvarande suppleanter: Johanna Gripenberg, Christina Nehlin, Helena Hansson

I år ägde Systembolagets alkoholforskningskonferens rum i augusti månad och Stockholmskärgård visade upp en flora som hade börjat klä sig i höstfärger.

Vi besökare bjöds som vanligt på ett stimulerande och intressant program.

Konferensen inleddes med att dess moderator **Katarina Hultling** tillsammans med Systembolagets VD **Magdalena Gerger** hälsade oss alla hjärtligt välkomna.

Därefter fick Systembolagets **vice VD Marie Nygren** ordet för att talade om Systembolagets uppdrag. Denna programpunkt var ny för året och hade införts efter önskemål från tidigare års deltagare som framfört att detta bör stå med som en inledande punkt/presentation vid varje årlig alkoholforskningskonferens.

Därefter följde vidare ett mycket intressant och omväxlande föreläsningsprogram!

David Karlsson, docent och universitetslektor vid SOM-institutet, Göteborgs universitet

David Karlsson talade om svenska folkets alkoholpolitiska åsikter som har samband med vilka verklighetsuppfattningar man har om alkoholkonsumtionens konsekvenser. Enl SOM-institutets undersökning står svenska folket i allmänhet bakom Sveriges restriktiva alkoholpolitik, men det finns stora variationer i opinionsstödet. Värderingar och förhållningsätt till alkoholkonsumtion och hur dessa bidrar till att förklara denna variation har specifikt studerats. En faktor är inställningen till nykterhet, som somliga förknippar med sundhet och god moral. En annan är förhållningssättet till om alkohol ingår som en naturlig del av ett gott liv. Båda faktorerna är viktiga för att förklara både dryckesvanor såväl som alkoholpolitiska åsikter.

I de senaste undersökningarna består svenska folkets stöd för Sveriges relativt sett restriktiva alkoholpolitik – även om utvecklingen i riktning mot en mer restriktiv alkoholopinion har avstannat. Samtidigt kvarstår intrycket att folket är mycket delat i dessa frågor – cirka en femtedel vill till exempel satsa på ett alkoholfritt samhälle medan ungefär lika många vill gå i helt motsatt riktning och liberalisera politiken genom att sänka alkoholskatten.

Elisabet Aldenberg, enheten för folkhälsa och sjukvård, Socialdepartementet

Elisabet redogjorde för aktuella frågor inom alkoholpolitiken – nationellt och inom EU.

Den svenska alkoholpolitiska inriktningen strävar efter att värna detaljhandelsmonopolet, sammanhängande och systematisk alkoholpolitik, tillgänglighetsbegränsade insatser, restriktiv marknadsföring och vara med i diskussioner kring gränsöverskridande frågor.

Vidare berättade Elisabet att man i lagrådsremissen tagit upp att det måste finnas en reglering av alkoglass men även kring ett antal andra produkter.

Ny definition föreslås som lyder att alkoholhaltiga preparat som ur konsumtionssynpunkt är att jämställa med alkoholdrycker eller annars kan antas användas som berusningsmedel. Dessa ska kallas för alkoholdrycksliknande preparat och omfattas av alkohollagens skyddsregler. Det ska finnas möjlighet att meddela föreskrifter om alkoholhaltiga preparat till skydd för liv eller hälsa.

Vidare ska det införas marknadsstörningsavgifter om reklam riktar sig till barn och unga under 25 år. Det har lagts ett förslag om förbud mot kommersiella alkoholannonser i sociala medier. Slutligen utifrån ett EU-perspektiv väntas reviderad audiovisuellt mediedirektiv under hösten 2018 samt märkning av alkoholdrycker. Översyn av punktskattedirektivet där referensnivåer för privatinförsel kommer att ses över.

Björn Trolldal, utredare vid Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN)

Björn presenterade sin forskning om alkoholpriser och konsumtion hos unga i olika socioekonomiska grupper. Detta är viktigt att studera pga av att få studier har genomförts angående ungdomars priskänslighet på alkohol. Personer i lägre sociala grupper drabbas hårdare av en viss alkoholkonsumtion. Kan generella alkoholpolitiska insatser vara speciellt viktiga som stöd för dessa grupper? Och skulle höga priser i sådana fall kunna bidra till en minskad ojämlikhet i ohälsa?

I årskurs 9 ökade elevernas alkoholkonsumtion i omfattning under 90-talet fram till början av 00-talet för pojkar och till mitten av 00-talet för flickorna. Därefter har det skett minskningar för båda könen. I årskurs 2 på gymnasiet finns konsumtionsdata att tillgå från 2004 och dessa data visar också på minskande konsumtion bland både pojkar och flickor sedan mitten av 00-talet. Konsumtionsnivåerna är betydligt högre i gymnasiets årskurs 2 än i årskurs 9 och under 2014 var pojkarnas konsumtion 4,3 liter ren alkohol medan flickornas konsumtion var 2,7 liter.

CAN:s studier visar på att det nu mera finns en betydligt lägre känslighet för priset, dvs det kanske inte finns någon priskänslighet numera. Dock ser de i sina resultat (över tidsperioden

år 1972-2017) vissa effekter av prisförändringar på framförallt pojkars berusningsdrickande, speciellt priser på sprit. Effekterna var dock koncentrerade till den första delen av perioden. Så deras slutsats är att priset har mindre betydelse över tid och att det också varit små prisförändringar. Dock betonar Trolldal att det ej exakta estimat pga urvalsförfarandet i frågeundersökningen, men för perioden 1989-2017 ser de inga signifikanta effekter bland elever i olika socioekonomiska grupper.

Mats Ramstedt, forskningsansvarigt CAN och senior forskningsspecialist på Karolinska Institutet

Mats presenterade resultat från en ny befolkningsundersökning, Futura 01 (av ungdomar födda år 2001).

Majoriteten av föräldrar med alkoholproblem hamnar inte i vård eller andra register varför det är viktigt att titta på gruppen, de mest allvarliga fallen, ur ett befolkningsmaterial. Det är viktigt att undersöka i vilken utsträckning denna större grupp av barn har problem, dels för att de är så många och dels för att vår kunskap om problemen i denna grupp är begränsade.

Hur många de är är mycket svårt att svara på men indirekta skattningar visar i ett registerdatamaterial att 3-4 % av alla barn födda 87-89 hade minst en förälder som vårdats för alkoholproblem i slutenvård. En befolkningsundersökning visar att ca 4% har föräldrar med alkoholberoende enl DSM-IV, men skattningar från barnen själva visar på betydligt högre siffror.

Frågeställningar i studien var

- Hur stor andel av 15-16 åringarna i Sverige upplever problem av att deras föräldrar dricker alkohol
- Skiljer sig dessa barn från övriga med avseende på hälsa, relationer och skolsituation?
- Finns ett samband mellan hur många problem man upplever av sina föräldrars drickande och risken för negativa konsekvenser?

-

344 skolor deltog (68,8%) och 6777 enkäter kom tillbaka!

Utfalletmätt:

Hälsa

- Självsattad hälsa, magont, stress, sömnproblem, huvudvärk
- Fått läkemedel på recept mot ADHD, depression, ångest

Relationer

- Föräldrar och vänner

Skolsituation

- Trivsel, skolk, mobbing

Resultat:

13% av 15-16 åringar i Sverige har minst en förälder med problematisk alkoholkonsumtion enligt CAST-6 – fler flickor (15%) än pojkar (11%).

▪ Vanligast är att man tycker att någon dricker för mycket (20 %) och minst vanligt att man velat "gömma/hälla ut en flaska" (7,5%).

▪ Barnen har en förhöjd risk för problem med hälsa, relationer och skolsituation.

▪ Störst överrisk för: självskattad dålig hälsa, ont i magen, fått läkemedel mot ångest/depression, dålig relation med pappa, att vara mobbad.

- Ju mer problem barnen upplever - desto högre är risken för samtliga studerade problem.
- En problemtyngd grupp - MEN: de flesta med föräldrar som dricker för mycket har trots allt en bra hälsa, är nöjd med sina relationer och fungerar bra i skolan.

Pia Kvillemo, forskare på STAD (Stockholm förebygger alkohool- och drogproblem)

Berättade om ett projekt avseende alkohol- och drogförebyggande arbete vid ungdomsmottagningar.

Ungdomsmottagningarna är en arena som når personer med varierande socioekonomisk bakgrund, når flickor som kan vara svåra att identifiera på andra arenor, når personer med dokumenterad utsatthet beträffande alkohol, droger och sexuellt riskbeteende/ohälsa, har engagerad personal med intresse för kompetensutveckling, har goda förutsättningar för implementering av alkohol- och drogförebyggande strategier och metoder för en bättre hälsa på kort och lång sikt.

WiseTeen heter programmet som vänder sig till ungdomar mellan 16 och 18 år som dricker eller använder andra droger och som testats på ungdomsmottagningarna. Det är ett helautomatiserat program som bygger på principer från Motiverande samtal (MI). Det skapar dialog med deltagarna och har genomgående en empatisk ton och man undviker argumentation

Linda Hassing, professor vid psykologiska institutionen, Göteborgs universitet

Linda beskrev vad hon har kommit fram till när det gäller huruvida alkohol har en skyddande effekt för minnet, speciellt när vi åldras.

Tidigare studier har visat att låg till måttlig alkoholkonsumtion är relaterad till bättre hälsa och högre kognitiv prestanda. Det har dock visat sig att denna association orsakas av en systematisk bias i kontrollgruppen, eftersom många människor avstår från att dricka eller slutar dricka på grund av hälsoproblem. Därför finns det en risk att gruppen som inte dricker alkohol har sämre hälsa och är därför inte lämplig som en kontrollgrupp.

Studien använde information från ett urval av personer i det svenska tvillingregistret, som vid medelåldern deltog i en undersökning om alkoholintag och 25 år senare deltog i en longitudinell studie om kognitiv åldrande (N = 486). Den kognitiva åldringsstudien ägde rum vid fem tillfällen med tvåårsintervaller och inkluderade Mini Mental State Examination (MMSE), tester av episodiskt minne, semantiskt minne och rumslig förmåga. Sambandet mellan alkoholkonsumtion och senare kognitiv prestanda analyserades.

Resultaten visade att det fanns en signifikant negativ dosresponsförening mellan alkoholintag i medelåldern och MMSE och testen av episodiskt minne, så att högre intag i medelåldern var relaterat till lägre prestanda i ålderdom.

Resultaten från denna studie visar att de observerade fördelarna med måttligt alkoholintag för kognitiv funktion som rapporterats av andra kan vara enbart på grund av jämförelser med en olämplig kontrollgrupp, en grupp som är drabbad av dålig hälsa. Därför dras slutsatsen att lätt alkoholintag inte kan skydda kognitiv funktion.

Föreläsningseftermiddagen avslutades med samtal mellan **Mia Ahlberg**, barnmorska, PhD, Södersjukhuset och ordförande Svenska Barnmorskeförbundet, **Pi Högberg**, Med Dr och utredare Folkhälsomyndigheten, **Gunilla Jarlbro**, professor vid Lunds universitet, Medie- och kommunikationsvetenskap och **Charlotta Rubin**, projektledare Mat och Cancer, Dietisternas riksförbund

Bland annat diskuterades frågan; Varför är den typ av information så svårt att ge till den grupp som mest behöver den??

Steven L. Schmidt, Sr VP of Public Policy and Communications, NABCA (National Alcohol Beverage Control Association)

Speciellt inbjuden till årets konferens var Steven L Schmidt.

NABCA är den nationella förening som representerar Control State Systems - de jurisdiktioner som direkt kontrollerar distributionen och försäljningen av alkoholhaltiga drycker inom USA:s gränser.

NABCA:s uppdrag är att stödja alkoholkontrollsystem genom att tillhandahålla resurserna, sammanställa forskning och främja relationer för att ta itu med politiken för ansvarsfull försäljning och konsumtion av alkoholhaltiga drycker.

Nabca har sitt huvudkontor i Washington, DC, och serverar sina medlemmar med information o kontakt med federala, statliga och lokala regeringar, forsknings- och förespråksgrupper och andra organisationer som påverkar alkoholpolitiken.

Steven talade om vikten av att se att cannabisanvändning och alkoholanvändning kan ha ett samband och att man måste försöka hjälpa medborgarna till ansvarsfull alkoholanvändning.

Peter Allebeck, professor i socialmedicin vid Karolinska institutet och överläkare vid Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin vid Stockholms läns landsting.

Såväl inom hälso- och sjukvården som i den allmänna samhällsdebatten kommer frågan om alkohol och dess hälsorisker ofta upp. Det efterfrågas råd och riktlinjer för hur mycket alkohol man kan dricka utan risk för skador. Personal inom hälso- och sjukvården efterfrågar forskningsbaserad kunskap och handfasta råd som de kan ge till patienter. Massmedia har ofta inslag om alkohol och dess skador och den förmodade nyttan av alkohol. Det finns uppenbarligen ett allmänintresse av att känna till vilka hälsorisker alkoholkonsumtion kan innebära. Samhället och hälso- och sjukvården har också en skyldighet att ge adekvat information om alkoholens skadeverkningar. Många länder har därför tagit fram riktlinjer som i enlighet med nyare forskning ofta fokuseras på nivåer för en "lågriskkonsumtion" av alkohol.

Huvudinnehåll i rekommendationer:

- Tydliggör ingen säker gräns – ju mindre ju bättre
- Tydliggör individuella variationer
- Risker för kronisk sjukdom (medelkonsumtion över tid), tentativ nivå för låg risk
- Risker för skada (intensivkonsumtion), tentativ nivå för låg risk
- Situationer/perioder med hög risk (ungdom, graviditet), rekommendera avhållsamhet
- Situationer som kräver hög uppmärksamhet (trafik, hantering av maskiner, vård av människor), rekommendera avhållsamhet
-

Karin Boson, psykolog och doktorand vid Göteborgs universitet

Karin presenterade sin forskning om hur psykisk hälsa hos unga fungerar i relation till personlighet vid tidig alkoholdebut. Föredraget hölls med anledning av att Karin nyligen fått Systembolagets resestipendium.

Karin studerar vad som karaktäriserar ungdomar som tidigt prövar droger. Detta har hon undersökt med en prospektiv longitudinell studie om ungdomars psykiska hälsa, personlighet och drogbruk. Projektet kallas Longitudinal Research on Development In Adolescence (LoRDIA) (www.lordia.se). Karin visade främst vilka studier som hennes avhalingen kommer att innefatta och presenterade inte direkt några forskningsfynd

Konferensen avslutades med Dialogsamtal med **Robert Laul**, författare och sportjournalist på Aftonbladet, där han talade om sin personliga erfarenhet av alkoholmissbruk!

Sist men absolut inte minst tackade Systembolagets nya forskningsdirektör Anna Raninen för givande dagar och hälsa oss alla välkomna till nästa års konferens på Skarpör, vilken kommer att äga rum 16-17 maj 2019.

För SADs styrelse

Helena Hansson